

Richard Wagner a Ludvík II. Bavorský

Robert A. Powell

V pozemském životě se oba později znovu setkali za 282 let a 5 měsíců, nyní ovšem za změněných okolností. V královské rezidenci v Mnichově se dne 4. května 1864 ve 2 hodiny odpoledne uskutečnilo setkání, při němž se oba ihned stali důvěrnými přáteli. Při tomto setkání Richard Wagner jako rein-karnovaná Terezie z Ávily nazval svého mladého dobrodince, Jana od Kříže, svým *soucitným andělem strážným*. Wagner se v této době (až na 18 dní mu bylo 51 let) nacházel v zoufalé situaci; byl nemocný, unavený životem, až po krk v dluzích a bez naděje na dokončení své operní tetralogie *Prsten Nibelungův*. Jen měsíc před setkáním, když si uvědomil zoufalost svého postavení, napsal: *Musí se ukázat světlo. Musí se mi objevit člověk, který teď energicky pomůže... Musí mne potkat skutečně dobrý, příznivý zázrak, jinak je vše pryč.*

Zázrak se skutečně stal! Nikdo menší než čerstvě korunovaný král Bavorska přikázal, aby vyhledali Wagnera a dne 4. května 1864 jej pozval na první osudovou schůzku do královské rezidence v Mnichově. V rozhovoru král řekl, že Wagner musí *Prsten Nibelungův* rozhodně dokončit, že jeho dluhy budou zaplacené a bude zbaven veškerých finančních těžkostí. Na konci rozhovoru sotva osmnáctiletý král přitáhl Wagnera k sobě, objal ho a přísahal mu věčnou věrnost. Osudové setkání, které ve Wagnerově životě znamenalo obrát, můžeme pochopit jen na základě karmického pozadí mezi Terezií z Ávily a Janem od Kříže. Tito světci, dva z velkých křesťanských mystiků, se při zakládání karmelitánské reformy duchovně spojili a byli navzájem svázáni hlubokým duševním přátelstvím. A vyšší moc je opět k sobě přivedla v následující inkarnaci v Německu 19. století. Podnětem k tomu byla Wagnerova hudba a jeho opery, jimž se čerstvě korunovaný král Bavorska oddal s veškerou svou náruživostí a romantickým idealismem. Poté, co mladý král ve svých patnácti letech poprvé zažil operu *Lohengrin*, jevil se mu Wagner jako jeho „*jediný opravdový vychovatel a učitel*“. Také Wagner prožíval v blízkosti krále idylické dny, které líčí v dopise z konce května 1864 takto:

Drahá, tady není možná žádná pochybnost: Tak to bylo a tak to je! Ach, konečně vztah lásky, který nevede k bolesti a nářku! Jak mi je, když vidím tohoto krásného jinocha před sebou... Je si zcela vědom, kdo jsem a co potřebuji - a to jsem neřekl ani slovo, abych svého postavení dosáhl. On cítí, že královská moc by měla stačit k tomu, aby ode mne odvrátil každou obyčejnost, aby mne zcela odevzdal mé múze a opatřil všechny prostředky, abych mohl inscenovat všechna svá díla, kdy a jak si to přeji.

Pohádkový sen se Richardu Wagnerovi stal skutečností. Král zůstal jeho dobrodincem a zachráncem před bídou až do konce jeho života. Vděčil mu nejen za konec tísnivé nouze, ale také za rozhodující obrát směrem k uskutečnění jeho idejí a plánů. Oslovoval krále *můj zbožňovaný, andělský přítel* a král mu odpovídal: *Ó, svátý, zbožňuji tě!* V těchto slovech zaznívalo něco z jejich karmického vztahu - vztah mladého Jana od Kříže ke starší Terezií z Ávily. (Věkový rozdíl 32 let mezi mladým králem a starším skladatelem byl přibližně stejný jako mezi oběma světci, činil 27 let.) Král po léta oslovoval Wagnera těmito slovy: „*Můj nejhluběji milovaný*“, „*Prameni světla života*“, „*Vůně života!*“, „*Nejvyšší poklade*“, „*Vznešený, božský přítel!*“. Často také o Wagnerovi mluvil prostě jako o „*příteli*“ nebo „*velkém příteli*“. Cosimě von Bülow, která se stala druhou Wagnerovou ženou, později napsal, že Wagner „*je bůh, který sestoupil z nebeských výšin dolů, aby dal lidem nové, oduševnělé učení oznamující jim spásu světa, a mne si vyvolil, abych bližním oznamoval jeho vůli.*“ Když se král zasnoubil, vyprávěl své nevěště: „*Bohem mého života ale je, jak víš, Richard Wagner.*“ V této době mluvil Wagner o králi jako o *Parsifalovi*. Králova nevěsta napsala Wagnerovi: „*Parsifal, váš nejmilejší přítel, mne s plnou důvěrou zasvětil do svého niterného spojení s vámi...*“ A Wagner napsal králi: „*Ó, Parsifale, můj drahý hrdino, jak tě musím milovat!*“

Vztah mezi králem a Wagnerem, zpočátku tak idylický, byl však zastíněn skandálem, který vypukl, když vešlo ve známost, že Cosima von Bülow, provdaná za pianistu a dirigenta Hanse von Bülowa, se stala Wagnerovou milenkou. Ještě než se skandál stal veřejně známým, vypukla v tisku tak prudká kampaň proti Wagnerovi, že král byl donucen Wagnera požádat, aby opustil Mnichov. Wagner s Cosimou tak musel opustit Bavorsko a žít v domě Tribtschen u Lucernu.

Král však Wagnera dále podporoval a také velkoryse podpořil jeho plán na postavení domu v Bayreuthu pro pořádání slavnostních představení jeho oper, který hrozil ztroskotáním. Dům v Bayreuthu byl v roce 1876 slavnostně otevřen hudebním uvedením operní tetralogie *Prsten Nibelungův*. Po návštěvě představení napsal král Wagnerovi: „*Jste božským člověkem, pravým umělcem z Boží milosti, který snesl svátý oheň z nebe na Zemi, aby ji očistil, oblažil a osvobodil!*“ Představení čtyř oper znamenalo vyvrcholení velkého díla skladatele, kterému tehdy bylo 63 let.

Potom se připravoval na svoje největší dílo - kompozici opery *Parsifal*, k níž jej král opakovaně vyzýval a napsal: „*Musím stále myslet na Parsifala a hořím přitom nadšením!*“ A později: „*Zapřísahám Vás, nezapomeňte na Parsifala!*“ A když mu Wagner v roce 1877 konečně poslal úplný text *Parsifala*, král napsal: *Moje nálada se po ponoření do tohoto podivuhodného, oblažujícího a povznášejícího básnického díla dá srovnat jen s tím, čím jsem byl naplněn při prvním svátém přijímání, tak slavnostně, tak čistě!* Hudba k *Parsifalovi* byla v roce 1880 zkomponována již do té míry, že Wagner mohl uvést předehru, což se stalo 12. listopadu v Mnichově.

Předtím, 10. listopadu, se mohl vedle krále zúčastnit zvláštního představení Lohengrina. Dojem smysluplného spojení osudu podporuje také to, že oba při svém posledním setkání - neboť po listopadu 1880 se zde na Zemi již neměli shledat - ještě jednou společně prožili Lohengrina, který je kdysi přivedl dohromady. Kruh se měl uzavřít. Odpoledne 12. listopadu dirigoval Wagner pro krále jako jediného posluchače předehru k Parsifalovi, jakmile pro krále připravil krátké písemné vysvětlení, v němž popisuje vnitřní postup předehry jako lásku - víru - naději.

Hned po tomto představení si král do svého soukromého deníku napsal: *Byl jsem s Richardem Wagnerem přítomen na představení Lohengrina, bylo velmi úspěšné a krásné. On byl přítomen, pak jsem s ním byl v bytě, v podvečer jsme pojedli v zimní zahradě, pobýli jsme dlouhý čas spolu. Jedenáctého okolo pěti hodin přišel pojíst (zimní zahrada)..., intimní vzácné hodiny... Dvanáctého odpoledne jsem dvakrát vyslechl podivuhodnou a velkorysou předehru k Parsifalovi, dirigovanou samým autorem. Hluboce významné. Také předehra k Lohengrinu. S ním večer... velkolepé provedení (sobota, 13.), šťastný s ním, asi v 6,30 s ním jdu směrem na Nymphenburg na nádraží, milované jezero, pohlédneme na Berg (May), odjezd ze Staltachu. Srdečné a smutné. Štěstí a požehnání na jeho milovanou hlavu.*

V červenci a srpnu 1882 byla v Bayreuthu předvedena celá opera *Parsifal* šestnáctkrát, ale pro Wagnera bylo velmi hořké, že král nebyl přítomen ani na jednom představení: „*Tvrďší úder mne nemohl zasáhnout... Kdo mne nadchnul k tomuto nejvyšší- mu a poslednímu vypětí všech duševních sil? Kvůli komu jsem to vše uvedl...?*“ Král však nedokázal potlačit svůj ostych před množstvím lidí, ale ve svém posledním dopise sdělil Wagnerovi - vi přání uspořádat soukromé představení *Parsifala* na jaře 1883 v Mnichově. Wagner, který 13. února 1883, před začátkem jara zemřel, ve svém posledním dopise po zmínce o *Parsifalovi* králi napsal: *Pro dnešek tedy uzavírám kruh své existence se vzpomínkou na přízeň, v jejímž šlechetném prožitku umírám...*

Král přežil skladatele jen o tři roky a čtyři měsíce. Také jeho život se chýlil ke konci. Na scénu vystoupila intrika. V časných ranních hodinách svatodušní neděle se dne 11. června 1886 dr. Gudden a jeho pomocníci zmocnili krále v jeho odlehlém zámku Neuschwanstein. Bez vyšetření ho prohlásili za nemocného a vzali ho do zámku u Starnberského jezera, kde ho uvěznil. Příštího dne na svatodušní pondělí se král v podvečer vydal na procházku podél jezera, provázený jen dr. Guddenem. Když se oba muži nevrátili, nastalo hledání. Jejich mrtvoly byly objeveny v mělké vodě nedaleko od sebe. Král Bavorska, který byl známý jako „pohádkový král“, tak zemřel za záhadných okolností. Ve vodách Starnberského jezera ve věku teprve čtyřiceti let ukončil svůj život král Ludvík II. Bavorský, reinkarnovaný Jan od Kříže.

Po smrti Richarda Wagnera král Ludvík řekl: „*Umělce, nad kterým truchlí celý svět, jsem poznal jako první a zachránil ho světu.*“ Smrtí skladatele však ztratil vnitřní podporu, kterou prožíval ve svém vztahu k němu a stále více se stahoval zpět.

Jako zvláštní ozvěnu únosu a uvěznění ve své dřívější inkarnaci znovu prožil ponížení při únosu a uvěznění v jednom ze svých vlastních zámků. Zatímco však Jan od Kříže mohl uprchnout z vězení, král Ludvík našel svůj konec ve vodách Starnberského jezera.

Lohengrin - labutí rytíř, mystické zkušenosti

To, co bavorského krále Ludvíka II. spojovalo s Richardem Wagnerem, byl Grál a zejména rytíři Grálu - Parsifal a Lohengrin. Labutí rytíř (Lohengrin) měl důležitou roli již v Ludvíkově dětství. *Od svého dětství žil Ludvík v pohádkovém světě obrazů. Osud to zařídil tak, že velkou část dětství strávil na zámku Hohenschwangau, v jehož nejbližším sousedství později postavil hrad Neuschwanstein, odkud byl v posledních dnech svého života unesen na zámek Berg. Tento jihozápadní kout Bavorska, tak významný pro Ludvíka, byl od pradávna spojován s motivem labutě. Existuje zde místo Schwangau a jezero Schwan. Šlechta ze Schwansteinu vybudovala svůj zámek v 12. století, kdy pověst o labutích rytířích byla ještě živá. Lidé, kteří tehdy vyprávěli o Parsifalovi a Lohengrinovi, který byl jeho synem, pečovali o tajemství svátého Grálu, byli jakýmsi křesťanským podzemním hnutím, které se bránilo proti římské podstatě oficiální církve a ve skrytu chtělo připravit budoucí křesťanství Svatého Ducha. Ne nadarmo pořádal král Artuš svůj kulatý stůl o Letnicích, svátku Svatého Ducha. A vyprávělo se, že rytíři Grálu se o svém poslání dozvěděli v sobotu před Letnicemi.*

V Hohenschwangau viděl Ludvík romantické fresky, mohl se dívat na loučení Lohengrina s hradem Grálu: jak císař uslyšel roh blížících se labutích rytířů, jak bojoval pro Elsu, a nakonec na Lohengrinovu svatbu - a když chlapec nebyl na Hohenschwangau, prohlížel si tyto obrazy opět znova v albu. Náruživě je miloval. Na jednom dětském lístku je tak zachyceno přání vidět „obraz labutího rytíře“.

Nelze se tedy podívat nad tím, že dojem, který patnáctiletého Ludvíka při jeho první návštěvě opery uchvátil, byl tak silný, že když slyšel Wagnerova *Lohengrina*, během představení plakal pohnutím. Text se potom naučil nazpaměť a přečetl si i zbývající texty oper, které Wagner napsal. Dne 24. února 1864, více než dva týdny před smrtí svého otce (Ludvík vstoupil na trůn 12. března 1864, dva dny po smrti otce), opět uslyšel provedení *Lohengrina*. Pod magickým vlivem, kterým na něho působil „labutí rytíř“, nechal čerstvě korunovaný král povolat k sobě Richarda Wagnera. Jako dárek pro Wagnera byl poslovi předán královův portrét a rubínový prsten s tím, že při předání prstenu měl skladatele oslovit těmito slovy: *Tak jako žhne tento rubín, žhne Ludvík touhou uvidět básníka slova a tónů Lohengrina.*

Jak máme rozumět fascinaci, kterou téma Grálu ovládalo nejen Ludvíka, ale také Wagnera? Co bylo karmickým poutem, které svazovalo krále a skladatele?

Ve svých dřívějších inkarnacích byly tyto individuality - dva z největších křesťanských mystiků vzájemně spojeni svými duchovními snahami. Jejich mystické zkušenosti se koncentrovali ve vnitřním, duchovním setkání se Zmrtvýchvstalým, s Ježíšem Kristem. Třebaže je oba spojovala snaha o karmelitánskou reformu, jejich duše vnitřně „s *takovým zanícením... putovaly k nebesům*“.

S básnickým talentem i teologickou jasností popsal Jan od Kříže ve svých spisech mystickou cestu skrze tři stupně - očistění, osvětlení a sjednocení, přičemž líčil mimořádné procesy, které má duše zakusit, aby dosáhla sjednocení s Božstvím. Popisy Terezie z Ávily, třebaže postrádají teologickou srozumitelnost spisů Jana od Kříže, živě líčí hloubku a výšiny mystické cesty, vyplývající z bezprostřední intimní osobní zkušenosti. Mnohé z toho, co Terezie popisuje, zní pro moderní uši fantasticky, např. její zkušenost „probodnutí srdce“, kdy je srdce probodnuto mečem Boží lásky, který drží cherub. Moderní psychiatrie by ovšem neobvyklé duševní zkušenosti jak Terezie z Ávily, tak Jana od Kříže posuzovala jako „psychiatrické případy“.

Z hlediska křesťanské mystiky však mají popisy mystických zkušeností obou svátých neocenitelnou hodnotu, i když nelze zamlčet, že jejich zkušenosti jsou nanejvýš neobvyklé; daleko

totiž přesahují rozsah zkušeností normálního člověka. Oba světci, stejně jako ostatní, zejména Petr z Alcantary (viz 1. kapitola) představují vlastně předchůdce moderního lidstva, jsou reprezentanty nového věku vývoje lidstva, který začal ve 20. století. Jejich zkušenosti byly „neobvyklé“, protože darovanou milostí prožili to, co bude časem krok za krokem přístupné stále většímu počtu lidí. S počátkem návratu Ježíše Krista bude mít stále více lidí v různých zemích nadsmyslová setkání se Zmrtvýchvstalým. V tomto ohledu jsou prožitky Petra z Alcantary, Terezie z Ávily a Jana od Kříže předznamenáním toho, co bude všeobecně přístupné. A pro orientaci ve sféře vnitřního života proto mohou být zapsané zapsané zkušenosti Terezie a Jana výjimečnou pomocí již dnes.

Hledání svátého Grálu - cesta duše

Ústředním bodem duchovního usilování Jana od Kříže a Terezie z Ávily, které oba vyjadřovali ve svých spisech, bylo hledání Svatého Grálu, jenž symbolizuje duchovní poklad vnitřního světa. Hledání tohoto pokladu, který může být nalezen v nitru lidské bytosti - to je cesta duše. Podle popisu Terezie vede cesta duše do vnitřního hradu. Její dílo *Hrad nitra* popisuje sedm stupňů této cesty duše k dosažení nebeského míru ve spojení s Kristem. V řeči legend Grálu je tento vnitřní hrad nazýván *hrad Grálu a svátý Grál* je jeho nejvnitřnější svatyní. Zde se uskutečňuje hluboce tajemné spojení duše s Božstvím. Duše se musí namáhat, aby následovala tuto cestu, ale jako odměna ji čeká spojení s Božstvím. Stejně jako Terezie popisuje „vědomí Grálu“ jako cestu duše vedoucí ke sjednocení s Božstvím, v obrazné řeči Jana od Kříže je cesta duše popsána jako *výstup na horu Karmel*. Jeho čtyři díla (*Výstup na horu Karmel*, *Temná noc duše*, *Duchovní píseň a Živý plamen lásky*) popisují výstup duše k Božství na cestě očistění, osvětlení a sjednocení. Svatá hora Karmel je v legendách Grálu známá jako *Montsalvasch* (Hora spásy), na kterou duše vystoupí na své cestě duchovního hledání.

Známe-li dřívější inkarnaci Terezie jako Merlina, zakladatele družiny *Kulatého stolu*, je možné porozumět tomu, oč se jednalo při karmelitánské reformě Terezie z Ávily a Jana od Kříže. Jak se tvrdí, řád karmelitánů byl založený He- nochem, otcem Metuzaléma, na hoře Karmel v Palestině. Řád později obnovil prorok Eliáš a jak praví Kniha králů, Eliáš po svém vítězství nad kněžími Baala vystoupil na horu Karmel a odtud viděl „*vystupovat z moře obláček, malý jako lidská dlaně*“ (1 Kr 18,44). Tento obláček karmelitáni vysvětlovali jako předobraz Panny Marie, která se od té doby ve formě závoje mlhy vznášela nad poustevníky na hoře Karmel, inspirovala je a chránila. Karmelitáni se tedy domáhali zvláštní ochrany Svaté Panny - „*naší Paní z hory Karmel*“.

Jiný pramen uvádí, že hora Karmel byla od pradávna považována za zvláštní svatyni. Jamblichos o ní píše jako o nejsvětější z hor, na níž bylo veřejnosti zakázáno vystoupit, a sděluje, že jednu noc v mlčenlivé modlitbě kdysi na hoře Karmel strávil Pythagoras. Vnitřní vzestup na horu Karmel je důležitý pro mystiky, aby mohli dosáhnout vznešenost svatyně, v níž se uskuteční vnitřní zrození Krista. Karmelitáni tak mohou být z historického hlediska považováni za průzkumníky vnitřního světa na cestě k svátému Grálu. Původně přísná pravidla řádu společenství poustevníků hory Karmel, daná okolo 1209 Albertem (patriarchou Jeruzaléma), byla ovšem v době, kdy Terezie v roce 1562 založila svoji reformu, zmírněna.

Ve své dřívější inkarnaci, kdy byla jako individualita Merlina povolána k životu v duchovním kruhu *Kulatého stolu*, jehož rytíři si dali za úkol hledání svátého Grálu, zažila velmi intenzivní neodolatelné volání Grálu. V inkarnaci jako Terezie se tato individualita cítila povolána k tomu, aby karmelitánskou reformou opět založila „duchovní školu“, motivovanou hledáním sjednocení s Božstvím. Při založení karmelitánské reformy byla provázena a podporována Janem od Kříže.

Významnou změnu orientace s ohledem na způsob spolupráce obou těchto individualit charakterizuje metamorfóza vztahů mezi Terezií z Ávily a Janem od Kříže z 16. století ve vztahu mezi Richardem Wagnerem a Ludvíkem II. Bavorským v 19. století. Třebaže společným poutem mezi nimi zůstalo vnitřní volání Grálu, přece jen došlo k významné změně v oblastech jejich činností. Zatímco v 16. století byli oba svati činní v náboženském životě katolické církve, impulz, vycházející od Wagnera a podporovaný Ludvíkem II., byl kulturním impulzem, který zcela opouštěl oblast náboženského života.

Kristův impulz a hudba

Wagnerovi se v poeticko-hudebních dílech podařilo hudebně-dramatickou formou vyjádřit něco z vnitřní zkušenosti Grálu. V souladu s tím, co Ludvík II. prožíval ve svém nitru, ve svém hluboce mystickém duševním životě, se vzhledem ke karmickému vztahu cítil povolán podporovat Wagnera, aby tento kulturní impulz mohl vnést do světa.

„Integrální umělecké dílo“, abychom použili Wagnerův výraz pro souhru poezie, hudby a dramatického děje, je velmi vhodné pro službu Kristovu impulzu. Wagnerův obdivuhodný výkon v operní tvorbě, především v *Parsifalovi*, spočívá především v tom, že ve splnutí poezie a hudby v dramatickém ději přiblížil vědomí posluchačů něco z Kristova impulzu.

Samotná hudba (pokud jde o opravdovou hudbu, která zrcadlí nebeskou harmonii sfér) umožňuje duchovním bytostem, aby mohly vstoupit do vztahu s dušemi posluchačů. V prostorovém světě, v němž hudba zní, může stvořit určitý neviditelný chrám, v němž mohou vyšší bytosti sestoupit k shromážděným lidem. K vytvoření tohoto chrámu pro bytost Krista směřuje právě hudba *Parsifala*, která posluchačům pomáhá zprostředkovat „zážitek Grálu“ a sjednocení s Kristem. Nebo, vyjádřeno slovy George Balana, zakladatele duchovního hnutí hudební meditace (*Musicosophia*):

Prostřednictvím Wagnera jsem našel přístup k problematice Grálu, v kterém jsem poměrně brzy poznal vůdčí hvězdu pravého evropského duchovního způsobu vývoje. Bylo to setkání s tímto mohutným a tajemně zářícím symbolem, které ve mně vyvolalo proces duchovního uvědomění. Mimo jiné to bylo možné také proto, že jsem se v nesčíslných zkouškách, které takové uvědomění vyvolá, nechal vést světlem vyzařovaným ze spirituality Grálu. Za pomoc mohu děkovat šťastné okolnosti, že jsem poslední hudební drama Richarda Wagnera poznal právě v tom okamžiku svého života, kdy jsem toto zjevení nutně potřeboval. Bolesti, boje a spásné činy Parsifala se mi objevily jako vzor každého pravého duchovního hledání, které mohou být výsledkem jedině hledání svátého Grálu.

Tato slova vyzvedávají především to, co ve Wagnerově individualitě žilo jako metamorfóza rozmanitého duchovně-mystického vnitřního života jeho dřívější inkarnace Terezie z Ávily. Ve svých hudebních dramatech, především v *Parsifalovi*, se mu podařilo převést Kristův impulz z náboženského života do života kulturního. Wagner byl v tomto ohledu průkopníkem, který pomáhal připravit cestu pro příchod nového věku, věku návratu Krista. Neboť stejně jako tomu bylo v náboženském životě, bude křesťanství rozhodující silou ke znovuzrození a uskutečnění pravé mystické zkušenosti také v kulturním životě (v různých uměních), v univerzitním životě (ve vědě) a v praktickém životě (zvláště ve vztahu člověka k přírodě).